

Úloha rodičov

Tendencia bagatelizovania

Keď sa človek intenzívnejšie zaoberá problematikou súrodencov, je pre neho nápadné, ako málo o týchto veciach vedia rodičia. Prvou príčinou sú deti samotné. Už v ranom veku, keď dieťa ešte nie je schopné verbálne vyjadriť svoje pocity, pociťuje obavy zo straty. Plač, odmietanie, odpor, výbuchy zlosti a ctižiadostivé vystatovanie sa svojím výkonom sú vlastne prejavom bolesti. Dospelí často nevedia správne vyhodnotiť tieto neverbálne posolstvá. „Áno, naša dcéra nemusela doteraz trucovať. Malej tyranke, tak ako to opisujete vo svojej knihe, ležal svet pri nohách. Ale odkedy má bráčeka a nehýčkame ju tak, ako bola zvyknutá, dobieha svoju trucovitú fázu. To je predsa dobre, však?“ hovorí mi jeden otec počas konzultácie. „Myslíte, že náš Johan žiarli na malú sestričku? Ale kdeže! Stále sa okolo nej krúti, požičiava jej svoje hračky a hrdo ju predvádza návštevam. Je z nej úplne nadšený!“ vysvetľuje mi ďalšia matka, ktorá ma vyhľadala preto, že ich syn je nápadne nepokojný. Rodičia sa neraz sťažujú, že ich prvorodení sú veľmi nesamostatní. „Rafael sa už ako trojročný vedel sám obliekať, obúvať, nasadiť si čiapku. Ale odkedy chodí do škôlky, zdráha sa sám obliekať, len sa preffikane spolieha na moju pomoc...“ Dozvedám sa tiež informáciu, že jeho nástup do materskej školy sa presne prekrýva s narodením druhého dieťaťa v rodine. Túto súvislosť si jeho matka však vôbec nevšimla.

Až keď prvorodené dieťa prudko a agresívne zareaguje, začnú rodičia tušiť, že zmenená situácia môže súvisieť s príchodom súrodenca. Podpichovanie pripisujú na vrub detských hier. Čím tichšie a nenápadnejšie sa dieťa správa, tým viac zmenu vyhodnocujú ako vrodenu osobnostnú črtu. Pre deti trpiace potichu sa väčšinou ani nehľadá terapeutická pomoc, častá je práve opačná reakcia. Mnohé prvorodené deti sa preto pokúšajú získať si istotu v tom, že sa správajú ako veľkí (*Som už veľký!*). Rodičia sa spravidla potešia, aké šikovné je ich dieťa, a nepremýšľajú o bolestnej dynamike jeho zmeneného správania. Počas svojej dlhoročnej praxe som sa iba zriedkavo stretla s tým, že by sa rodičia zmienili o typickej ctižiadosti svojho prvorodeného dieťaťa. Väčšinou tvrdia, že má vyvinutý zmysel pre dominanciu alebo že je pri školských aktivitách nervózne. No a mimoriadna kreativita dieťaťa? Tú určite zdedilo po starom otcovi, čo nasvedčuje tomu, že raz bude šéfom rodinnej firmy.

Len čo je dieťa schopné vyjadriť svoje pocity, čoskoro zistí bezvýhodiskovosť vlastnej situácie. Je dokonca nebezpečné sťažovať sa, a tak sa dieťa skôr či neskôr odmlčí. Rodičia z rozličných dôvodov radšej ani nechcú poznať pravdu. Určitú úlohu pritom zrejme hrá aj ich vlastný pocit viny.

Prvorodený, nadovšetko milovaný Matúš upadá do zúfalstva, keď pozoruje, s akou láskou mama vždy dojčí bračeka. „Máš ho radšej ako mňa?“ pýta sa šesťročný chlapec. „Nie,“ hovorí matka. Matúša má jednoznačne radšej ako jeho mladšieho bračeka. A svoj pocit viny zakryje ďalším klamstvom: „Ľúbim vás obidvoch rovnako.“ Matúš tuší, že mu nehovorí pravdu a vidí, že otázka sa jej nepáčila. Už ju nikdy nezopakuje. A jeho mylné podozrenie, že matka ľúbi bábätko viac ako jeho, zostáva. Pravdu sa Matúš dozvie až po tridsiatich rokoch, keď sa

pre svoj pocit menejcennosti dostane do manželských problémov a podrobí sa terapii pevného objatia spoločne s matkou. Obidvaja si dobre pamätajú spomínaný dialóg, Matúš ešte lepšie ako jeho mama. Ten krátky rozhovor znamenal preňho totiž celoživotnú traumu.

Iný príklad tejto dynamiky:

Hanka so zdesením odstrčí svojho brata, aby mu zabránila úplne zničiť jej kútik s bábikami. Malý krikl'ún prišiel na svet s Downovým syndrómom. Teraz lezie štvornožky k mame, ktorá ho utešuje. Hanku však pokarhá. Ona je predsa veľká a mala by bračeka pochopiť. „Mama, to je nespravodlivé. Cyrila máš radšej ako mňa, ináč by si sa ho tak nezastávala,“ bráni sa Hanka. Ale hrôza, s nasledovnou reakciou mamy neráta. Tá sa rozplače a jej slzy sa miešajú so slzami malého Cyrila. „A kto iný by ho mal ľubiť? Som predsa jeho mama... Ako keby som nemala dosť starostí, ešte aj ty ma trápiš?!“ Hanka už mlčí, neodváži sa zopakovať svoju výčitku. Nielen preto, že ju to veľmi bolí, ale čo ak by mama nakoniec predsa len potvrdila svoju nerovnú lásku? Veľkorysé srdce dieťaťa sa radšej uskromní, keď to rodina potrebuje. Berie ohľad na úbohú mamičku aj otecka, ktorý sa tiež trápi so smutnou mamou. Hanka pre nich žiari ako slniečko, nech sa radšej nedozvedia o jej trápení.

Dospelí hľadajú príčinu problémov často inde alebo v širších súvislostiach. Zrejme sa už vzdialili od citovej problematiky detskej duše. Majú sklon hovoriť: „Chceli by sme mať tvoje problémy.“ Pritom zabúdajú na relativitu, ktorou sa meria závažnosť stupňa problémov, a na možnosti, aké dieťa má, aby ich mohlo spracovať. Neskúsené dieťa ešte nemá vyvinutú schopnosť tolerancie a strategického riešenia problémov

a je závislé od bezpečia v rodine. Dieťa, pochopiteľne, zvláda frustráciu ťažšie ako dospelý človek. Občas som rodičom pri terapii prečítala modlitbu dieťaťa, aby som v nich prebudila pochopenie pre zraniteľnú detskú dušu. Sotva štvorročný chlapec kľučí pred spaním pri posteli a modlí sa: „Milý Bože, ďakujem ti za moju sestričku. Ale už som sa s ňou dosť hral. Vezmi si ju, prosím ťa, späť do neba!“ Až na jednu výnimku rodičov táto detská modlitba úprimne pobavila. Smiali sa tomu, že v najhlbšom zúfalstve dieťa už nevidí iné východisko ako smrť. Rozosmiali sa aj tí, ktorí toto trápenie zažili na vlastnej koži. Pozrime sa, nebol som jediný, čo si prial smrť sestričky! Čierny humor ako pomôcka na prežitie. Zvláštne je, že citlivejšie reagovali rodičia, ktorí vyrastali ako jedináčikovia.

Zjednodušujúci mechanizmus slúži v podstate na potláčanie pocitov viny. Výčitky svedomia nesúvisia len s vlastným detstvom, ale aj s rozdeľovaním lásky v súčasnej rodine. Každá matka, každý otec sú presvedčení, že je správne milovať všetky deti rovnakou mierou. Ale realita vyzerá celkom ináč. V optimálnom prípade milujú rodičia všetky svoje deti, ale predsa len nie rovnako. Vo svojom živote som nepobadala nijakú výnimku, ale, samozrejme, nevylučujem to. V jednom či druhom dieťati sa odzrkadľuje samotný rodič, prípadne do niektorého z nich vkladá svoje nenaplnené túžby. Ak by človek chcel radšej patriť k opačnému pohlaviu – toto pranie mu však ťažko vie niekto splniť – jeho túžbu môže naplniť len vlastné dieťa opačného pohlavia. Deti sú často tiež spomienkou na človeka, ktorého sme obzvlášť milovali. Niektoré zo svojich detí rodičia preto milujú výnimočnou láskou, ale netrúfnu si priznať sa k tomu.

Ako by sa od svojej viny mohla oslobodiť moja matka, opisujem v knihe *Bodaj by si ma držala pevne*. Po našom úteku z vlasti okupovanej sovietskymi vojskami som sa s mamou štyri roky nevidela. Keď jej úrady konečne povolili návštevu,

ponáhľali sme sa jej oproti na českú hranicu. Mama bola už stará a zoslabnutá. Nebola zvyknutá na cestu autom, prišlo jej zle a zvracala. Zastavili sme na okraji cesty a ja som jej podoprela rukami hlavu, ako to kedysi robievala ona mne, keď som bola chorá. Už to nebola tá silná matka, vyzerala ako kôpka nešťastia. Prísadla som si k nej na zadné sedadlo a držala som ju v náručí ako malé dieťa. Očividne jej to dobre padlo a pre obidve to bolo čosi zvláštne. Od detstva medzi nami nebol taký dlhotrvajúci telesný kontakt. Čím viac som sa vzdŕaľovala jej vplyvu, tým to bolo zriedkavejšie. Keď si mama dlhšie posedela opretá o mňa, povedala: „Už mi je lepšie, môžeš ma pustiť.“ Vystrela sa a chcela sa odo mňa odsunúť. Ale ja som ju nepustila a ďalej som si ju túlila k sebe. „Nie, nie, mamička, zostaneš tu, pri mne. Ešte sa necítiš celkom dobre!“ Iba krátko protestovala, potom ma náhle objala a rozplakala sa. S plačom ma prosila o odpustenie, že ma neľúbila tak ako moju sestru. Po prvý raz som od nej počula tie slová. Ako dieťa som sa jej často na to pýtala, ale vždy mala napórúdzi nejakú výhovorku. Chcela ma tak rozveseliť, oklamať a seba vyčleniť z problému. Až teraz, keď cítila, že jej dcéra je už silná a znesie pravdu, vyšla pred sebou aj pred mnou s pravdou von. Vytušila, že napriek tomu ju milujem, pretože vždy som jej dávala viac, ako ona odo mňa žiadala. A tak to aj bolo. „Vždy som to vedela, mamička. Dávno to prebolelo. Som už predsa veľká. Len sa vyplač, všetko je v poriadku. Mám ťa rada takú, aká si. A viem, že aj ty ma ľúbiš.“ Keby sme boli aj v ďalších rokoch o našom vzťahu iba hovorili a vyhýbali sa tesnému telesnému kontaktu, pravda by nikdy nebola vyšla na povrch. Iba pevnému objatiu, premiešaniu slz, bolesti, potu a vracania, ako aj zážitku z mojej bezpodmienečnej lásky, vdáčíme za to, že mama dokázala priznať pravdu. Obvykle sa rodičia neodvážia riskovať vzťah k deťom ani na smrteľnej posteli, keď sa naposledy lúčia. Obá-

vajú sa, že náprava už nie je možná. Mnohí ľudia tak radšej zotrávajú v sladkej ilúzii, akoby mali priznať pravdu, a tak dospieť k vlastnej identite.

Niektorí rodičia chcú oklamať svoje svedomie zoči-voči menej milovanému dieťaťu a poukazujú na určité životné obdobie, kedy si dieťa užívalo ich výnimočnú pozornosť. Lenže často sa práve toto obracia proti nim. Poznám prípad jednej prvorodenej dcéry.

Elenin o rok mladší brat ju v mnohých ohľadoch predbehol, a tak sa v puberte bránim drog pokúšala otupiť svoj komplex menejcennosti. Obaja rodičia sa všetkými silami snažili zachrániť ju, v poradni priznali vlastný podiel viny na jej úpadku, sypali si popol na hlavu a pokúsili sa dievčaťu dodať lásku, ktorá jej dotedy chýbala. Bolo to pre všetkých krásne obdobie. Ich vzájomná náklonnosť rástla z vôle milovať a liečiť láskou. Matka aj otec si navrávali, že oni vlastne toto tiché, nežné a citlivé dievča vždy nadovšetko milovali, dokonca viac ako svojho športovo zameraného, extrovertného chlapca. Zdalo sa, že on tým nijako netrpel. Logicky. Nikdy nepochyboval o svojom prvom mieste u rodičov. Vyhovovalo mu, že rodičia zahrnuli sestru nadmernou starostlivosťou a on sa od nej konečne oslobodil, lebo potreboval voľnosť pre svoje erotické dobrodružstvá. Idylka trvala viac rokov. Matka medzitým ochorela na anginu pectoris, otec sa plne venoval povolaniu a napĺňaniu svojich politických ambícií. Všetci predpokladali, že o matku sa postará Elena. Situácia sa však zmenila, keď sa Elena zoznámila s novinárom, ktorého redakcia vyslala na niekoľko rokov do Japonska. Zamilovali sa a zosobášili bez ohľadu na mienku rodičov. Elena milovala svojho muža, veď konečne našla človeka, u ktorého bola na prvom mieste. Samozrejme, chcela ho

sprevádzať do Japonska, a tak si myslela, že starostlivosť o matku prevezme otec alebo brat s manželkou. A tak bolo z Eleny už zasa dieťa druhej kategórie, ba čo horšie, označili ju za nevďačnicu, čiernu ovцу rodiny. Vták dovolí, aby mu ošetrili zlomené krídlo a zostane v klietke, avšak len dovtedy, dokedy je to nutné. Nakoniec vyletí bez ohľadu na záchrancov. Po pár rokoch šťastného manželstva Elena pristihla manžela pri nevere s atraktívnou, športovo založenou ženou. Trápenie z detstva ju dobehlo a ona znova prišla o svoje prvé miesto. Predtým sa porovnávala s bratom, teraz s úspešnou sokyňou a cítila sa menejcenná. Aby sa zbavila strachu zo zlyhania, vrátila sa k starej stratégii a opäť sa uchýlila k drogám. Rodičia cítili za ňu zodpovednosť a poprosili ma o radu. „A tak sme ju ľúbili...“, vzdychali, kým som im nenaliala čistého vína. Ale oni toto víno odmietali, nechceli veriť, že najhlbšiu príčinu Eleninej drogovej závislosti musia hľadať v jej neznesiteľnej obave, že už zasa stratí svoje prvé miesto.

Jedným z výrokov mojej mamy, ktorý rada hovorievala pri mojich ponosách, bolo: „Vy deti ste ako prsty na mojej ruke. Keď si ktorýkoľvek porežem, vždy to bolí.“ Áno, ale nikdy nespomenula, že palec je dôležitejší ako ostatné prsty.

Rodičia nie sú zodpovední za všetko

Ako sa dokázalo aj vedecky, súrodenecká rivalita vzniká so všetkými jej následkami ako je nepriateľstvo, závisť, ctižiarosť, úsilie dominovať aj utláčať, a to nezávisle od rodičovského vplyvu. Rozvíja sa v rámci súrodeneckej skupiny a má svoju vlastnú dynamiku. Za tieto poznatky vďačíme predovšetkým jednému mužovi, ktorý sa celé detstvo tráпил nad

svojím postavením v rámci súrodeneckej skupiny. Problémy sa pokúsil kompenzovať workoholizmom a vedeckým perfekcionizmom, napriek tomu však trpel psychosomatickými poruchami (závraty, chronické nutkanie na vracanie a syndróm hyperventilácie). Narodil sa v rodine Darwinovcov ako Charles Robert (1809 – 1882), piaty zo šiestich detí. Matku si vôbec nepamätal, zomrela pravdepodobne na rakovinu, keď mal tri roky. Otec upadol do hlbokkej depresie a vnútorný nepokoj dával najavo uštipačnou kritikou. Charles mal pocit, že ho otec neuznáva. Výchovu v rodine prevzala Caroline, najstaršia dcéra. O deväť rokov mladší Charles a jeho najmladšia sestra sa stali obeťou sestrinej prísnej autority. Napriek nezhodám s otcom ho nasledoval v povolání a venoval sa výskumu prírody, predovšetkým zoológii. Podnet na skúmanie vzniku druhov prirodzeným výberom (jeho kniha ho neskôr preslávila) získal v záhade vlastného života. Ako vôbec vzniká osobnosť, keď ju rodičia formujú iba minimálne, ale o to viac súrodenci? Prečo sa súrodenci pochádzajúci z toho istého genofondu, ktorý minimálne na päťdesiat percent určuje vývoj osobnosti, vyvíjajú rozdielne, a to až do tej miery, že v správaní sa navzájom podobajú menej ako úplne cudzí jedinci toho istého druhu? Na svoju otázku hľadal odpoveď pri pozorovaní zvierat.

Darwin objavil dve inštinktívne stratégie, ktoré aj za nepriaznivých podmienok slúžia jedincom na prežitie, teda na sebaopätvrdenie individua a zachovanie druhu. Jednak je to *prirodený výber*, ktorý sa dá označiť ako krízový manažment hniezda. Keď je jedla v hniezde málo, zaplatia za to životom mladší súrodenci. Buď sa k potrave vôbec nedostanú, takže zahynú a ostatní ich vyhodia z hniezda, alebo sami z hniezda utečú, aby unikli smrtiacim atakom starších mláďat. Takto vražedne sa voči mladším súrodencom správajú napríklad kukučky, pokiaľ hmotnosť tých slabších klesne pod osemdesiat percent

normálu. Druhou, miliónmi rokov osvedčenou stratégiou prežitia jedinca, je *princíp divergencie*. Keď musia druhy medzi sebou nebezpečne bojovať o nedostatočné množstvo potravy, majú tendenciu odlišiť sa od seba. Prejaví sa to nielen v ich telesnej veľkosti, ale aj zmenou ďalších vlastností, ako napríklad v predĺžení zobáka. Najznámejšie príklady zmien pozoroval Darwin na súostroví Galapágy. Keď sa stravovacie návyky navzájom odlišných Darwinových piniek začnú podobať, musia si rozdeliť teritóriá. Už sa nevyskytnú na tom istom ostrove. Darwin odhalil tento „princíp vyradenia konkurencie“ ako dôležitý biologický zákon, ktorý nasvedčuje tomu, že dva druhy s rovnakými požiadavkami na okolie nemôžu spolu žiť na jednom území. Túto divergenciu musíme obdivovať ako úžasnú adaptačnú schopnosť, ako múdry plán pri stvorení.

Darwinova evolučná teória vyvolala veľké kontroverzie vo svete vedy. Znamenala revolúciu v oblasti genetiky, preletela silou uragánu teologickými fakultami a určila pravidlá výskumu správania sa. Individuálna psychológia obchádzala Darwina širokým oblúkom, kým nebola schopná primerane posúdiť vplyv umiestnenia v rámci súrodeneckej konštelácie. Prelom dosiahol Frank J. Sulloway, o ktorom sme sa už zmienili, profesor renomovaného Technologického inštitútu v Massachusetts, ktorý sa narodil ako tretí zo štyroch súrodencov. Položil si otázku, prečo sú niektorí ľudia oveľa kreatívnejší a nekonvenčnejší ako iní a prečo sa mnohí v priebehu histórie stali priekopníkmi nového a iní zasa obrancami starého. Čo zapríčiniť, že sa človek formuje ako rebel? Opierajúc sa o pol milióna údajov zo zhruba desaťtisíc životopisov skúmal vyše dvadsať rokov vplyvy na vývoj osobnosti. Svoje výsledky prezentoval v knihe *Rebel v rodine*. Darwinove teórie mu pritom poskytli znamenitú orientáciu.

Veľmi mu pomohol princíp divergencie. Prečo sa dvaja súrodenci napriek tomu istému rodičovskému domu a mnohým

spoločným dedičným vlastnostiam nepodobajú, ale vyvíjajú sa odlišne? Odpovedá si takto: Vynútené spolužitie na spoločnom teritóriu ich núti k tomu, aby si každý chránil svoje miesto. Prvorodený obhajuje rodičovský kút a udrží si ho, zatiaľ čo mladší si vlastnými silami musí nájsť nový. „V pozícii prvorodeného je zakódované, že sa viac identifikuje so silou a autoritou. Prvorodení prichádzajú do rodiny ako prví, využívajú svoju prevahu a silu na to, aby si ubránili vlastné výnimočné postavenie. Sú rozhodnejší, ctižiadostivejší, žiarlivejší na svoj status a súčasne defenzívnejší ako ich mladší súrodenci. Tí majú zasa sklon na základe podriadenej pozície v rámci rodiny pochybovať o *statu quo* a za určitých podmienok sa vyvíjajú ako revolučné osobnosti. V mene revolúcie neskôr narodení jedinci opakovane vzdorujú základným konvenciám uznávaným v danej dobe. Odvážni bádatelia, ničitelia ikon a kacíri, ktorých poznáme z dejín, pochádzajú práve z tejto vrstvy.“ Neskôr narodení, mladší súrodenci, si často užívajú určitú voľnosť. Ich cesta vedie aj úskaliaми, ktoré mobilizujú ich schopnosť prežitia, dokážu sa presadiť a posunúť svoje vedomie až k získaniu vlastnej identity. Dôležité sú aj ich charakterové rysy a to, či pri hľadaní vlastnej cesty dosiahnu úspech alebo nezdar, či ich snaha dovedie do omylu alebo im poskytne šancu optimálne rozvinúť tvorivé sily. K slávnym neprvorodeným deťom patria Kopernik, Voltaire, Mendel, Darwin, Franklin, Napoleon, Kant aj Max Planck. S počtom ďalších súrodencov klesá u druhorodených sklon k radikalizmu pri hľadaní vlastného priestoru, keďže majú spolupriatelov, ktorí si tiež hľadajú svoje miesto. Vo väčšom súrodeneckom rade je obyčajne najradikálnejší posledný člen. Naproti tomu, prvorodení s podporou rodičov smú a aj musia zostať verní svojmu priestoru a pokračovať v ich tradíciách a zámeroch.

Zarážajúce zhrnutie: tieto odlišné mechanizmy nepredstavujú rodičia zámerne, a už vôbec nie u ďalších detí. Nao-

pak, neskoršie narodení rebeli pri hľadaní vlastného priestoru často odolávajú ich výchovným snahám. Pri vytváraní typických znakov prvorodených detí, ako je sklon ovládať mladších a preberať zodpovednosť, hrá určitú úlohu aj rodičovský vplyv, ale nielen ten. Vie sa, že aj bez vplyvu rodičov – keď deťom chýbajú, napríklad, v detských domovoch alebo slumoch – starší súrodenci spontánne preberajú rolu ochrancu a opatrovateľa. Tu sa dá jasne rozpoznať vlastná dynamika súrodeneckej skupiny.

Selekcia v ľudských rodinách určite neprebíha tak brutálne ako vo svete zvierat. Ale potraty alebo odkladanie postihnutých detí do domovov sa dejú a možno ich s tým porovnať. V tejto kapitole však nechcem hovoriť o spolupáchateľstve rodičov, ale o vlastnej dynamike súrodeneckej skupiny, takže tieto príklady nebudem bližšie rozoberať. Keďže rivalita súrodencov často hrá úlohu v zápase o pozíciu dieťaťa u rodiča, nie je možné jednoducho zhodnotiť, do akej miery samotný súrodenecký konflikt podporuje pranie ničieť.

Poznám jedného človeka, ktorý vo veku troch rokov usmrtil svojho niekoľkotýždňového bračeka. Možno iba chcel, aby sa plačúce bábätko utišilo. Reagoval tak preto, lebo narodením brata prišiel o nerušený rajský život v rodičovskom dome. Nechcel bračeka odstrániť, vlastne sa celkom tešil, že ho má. Chcel len zabrániť jeho kriku. Hľadal pomoc u mamy a volal na ňu, aby prišla: „Mami, bábätko plače, prosím ťa, poď sem!“ Ale mama stále pobehovala medzi kuchyňou a špajzou a očividne nemala v úmysle upokojiť dieťa. Zopárkrát poznamenala, keď prebehla popri ňom: „Nech si len poplače.“ Staršiemu bratovi napadlo, že si poradí sám. Položil bračekovi na tvár vankúš a pridržoval ho tak dlho, kým dieťa stíchlo a prestalo sa hýbať...

Poznám aj súrodenecké páry, ktoré sa síce nepozabíjali, ale siahli po takých vražedných urážkach, ktoré mali snáď aj

hrozivejšie následky ako skutočná vražda. V čase Hitlerovej diktatúry sa najstarší brat jednej rodiny pridal k nacistom, aby si udržal funkciu riaditeľa gymnázia. Na dôkaz svojej lojálnosti obvinil a udal pre nepriateľskú propagandu niekoľko priateľov. Bol medzi nimi aj jeho najmladší brat, o ktorom vedel, že pôsobí v partizánskom odboji. Koncentračný tábor brat prežil, ale po vojne sa stal komunistickým funkcionárom a postaral sa o potrestanie udavača. Starší brat, opustený rodinou, po dlhoročných útrapách zomrel vo väzení.

O vlastnej dynamike súrodeneckej skupiny svedčí aj fakt, že selekcia sa väčšinou odohráva medzi súrodencami rovnakého pohlavia. Dvaja bratia sa správajú ako dva kohúty na jednom dvore a dve sestry ako dve ježibaby na jednej metle. Súrodenci rozdielneho pohlavia sú častejšie schopní sa navzájom zniesť.